

SHAXSNING PSIXOLOGIK YETUK BO‘LIB RIVOJLANISHIDA OILANING O‘RNI VA AHAMIYATI

Tajimova Nodira Omonboyevna

Xorazm viloyati Yangibozor tumanidagi 25-son maktab psixologi

Annotatsiya: Oila a'zolari o'rtasidagi ijobiy yoki salbiy aloqalar bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini, emosional holatini va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, salbiy oilaviy munosabatlar, masalan, oilaviy zo'ravonlik yoki ruhiy xavotirlar, shaxsning psixologik holatiga va jamiyatdagi integratsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu o'z navbatida, shaxsning o'zini tuta olish qobiliyatini pasaytiradi va turli psixologik kasalliklarning rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

Kalit so'zlar: Oila munosabatlari, psixologik rivojlanish, oila ta'siri, emotsional salomatlik, Ijtimoiy ko'nikmalar, oila iqlimi, ota-ona va bola aloqasi, uhiy sog'liq, stressni boshqarish, oilaviy muhit, shaxsiy rivojlanish.

KIRISH

Oila jamiyatning eng kichik, lekin eng muhim bo'g'ini sanaladi. Oilaviy munosabatlar psixologiyasiga oid ilmiy yo'nalish ijtimoiy psixologiyaning muhim qismidir va unda oilaning barqarorligi, ichki nizolar, psixologik muvozanat hamda insonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar o'rganiladi. Oila har bir insonning hayotida eng ta'sirchan va muhim muhitlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ota-ona va bola o'rtasidagi aloqalar, shaxsning psixologik rivojlanishiga, emosional holatiga va ijtimoiy ko'nikmalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Oilaviy muhitdagi ijobiy yoki salbiy omillar shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchidan tortib, stressni boshqarish va boshqa ijtimoiy qobiliyatlarigacha rivojlanishiga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, oiladagi munosabatlar kelajakdagi psixologik salomatlik va hayotdagi muvaffaqiyatlarga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada oila ichidagi munosabatlarning shaxsiy va psixologik rivojlanishga ta'siri, shuningdek, oilaviy muhitning ahamiyati haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Oilada shaxslararo ijobiy munosabatlar bolalar va kattalarning psixologik holatini yaxshilashda katta ahamiyatga ega. Oila shaxsning axloqiy va psixologik rivojlanishida

asosiy omil hisoblanadi. Ota-ona bilan yaqin va qo‘llab-quvvatlovchi aloqalar bolalarda o‘ziga bo‘lgan ishonch, xavfsizlik va emosional barqarorlikni shakllantiradi. Oilaning tarbiyaviy roli bolalarning ijtimoiylashuvi va hayotga moslashishida muhim o‘rin tutadi hamda jamiyatdagi qadriyatlarni shakllantirib, davom ettiradi. Oiladagi ijtimoiy munosabatlar psixologiyasi juftliklar o‘rtasidagi mehr, hurmat, tushunish va nizolarni boshqarish qobiliyatlarini o‘rganadi. Ota-ona bolalariga hayotda muvaffaqiyatga erishish, muammolarni hal qilish va ijtimoiy munosabatlarda muloqot qilish ko‘nikmalarini o‘rgatish orqali ularning ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Oilaviy munosabatlar turli shakllarda bo‘lib, quyidagi asosiy turlarga bo‘linadi:

1. Mehribonlik va ishonchga asoslangan oilaviy munosabatlar – bunday oilalarda sevgi, hurmat va o‘zaro tushunish ustuvor bo‘ladi.

2. Avtoritar va bosimga asoslangan munosabatlar – bunday oilalarda bitta shaxs dominant bo‘lib, boshqalar unga bo‘ysunadi.

3. Ziddiyatli munosabatlar – doimiy kelishmovchiliklar va nizolar bilan kechadigan oilaviy hayot.

4. Beparvolik va e’tiborsizlik – oilaviy a’zolar o‘rtasida iliq munosabatlar bo‘lmaydi, aloqa yetarli darajada rivojlanmagan bo‘ladi. Adabiyotlar tahlili.

Oilaviy munosabatlar bolalar tarbiyasida muhim rol o‘ynaydi. Ota-ona va farzand o‘rtasidagi shaxslararo munosabatlarning sifati bolaning psixologik rivojlanishiga, xulq-atvoriga va kelajakdagi ijtimoiy moslashuviga bevosita ta’sir qiladi. Ushbu mavzu bo‘yicha asosiy nazariy va empirik tadqiqotlarni quyidagi adabiyotlar orqali o‘rganish mumkin: Oilaviy munosabatlarning nazariy asoslari Vygotskiy oilaning bolaning psixologik rivojlanishidagi ijtimoiy-madaniy rolini ta’kidlaydi. Bronfenbrennening ekologik tizim nazariyasi oilaviy muhitning bola rivojlanishiga ta’sirini tushuntiradi. Bolaning onasi bilan bog‘lanish (attachement) jarayoni va uning psixologik rivojlanishga ta’siri o‘rganilgan. Erikson shaxsiy rivojlanishning psixososial bosqichlari haqida nazariya ishlab chiqqan bo‘lib, unda oilaning ta’siri muhim rol o‘ynaydi.

“Oilada shaxslararo munosabatlar va ularning farzand tarbiyasiga psixologik ta’siri” mavzusidagi tadqiqot metodologiyasi tadqiqot oiladagi shaxslararo munosabatlarning farzand tarbiyasiga psixologik ta’sirini aniqlashga qaratilgan.

Tadqiqotda oilaviy munosabatlarning sifati, ota-onalarning tarbiya uslublari va bolalar psixologik rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik empirik usullar orqali tahlil qilinadi. Shaxslararo munosabatlar bolaning o'ziga bo'lgan ishonchi va kelajakdagi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishiga ta'sir qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi oilada shaxslararo munosabatlarning farzand tarbiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganishga yordam beradi. Olingan natijalar psixologlar, pedagoglar va ota-onalar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, sog'lom oilaviy muhit yaratish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishda qo'llanilishi mumkin.

Oilada shaxslararo munosabatlarni yaxshilash nafaqat individning psixologik salomatligi, balki jamiyatning umumiy barqarorligi uchun ham juda muhimdir.

Ijobiy oilaviy muhit bolalarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish, his-tuyg'ularini tushunish va boshqalar bilan samarali muloqot qilish imkoniyatini beradi. Bu, o'z navbatida, bolalarning o'zini tuta olish qobiliyatini kuchaytiradi va ularni hayotda muvaffaqiyatli insonlar bo'lishga tayyorlaydi. Oilada a'zolar o'z his-tuyg'ularini ochiq-oydin ifoda etishlari, bir-birlarini tinglashlari va tushunishlari zarur. Noto'g'ri muloqot esa oilaviy nizolar, tushunmovchiliklar va kelishmovchiliklarga olib kelishi mumkin. Oilaviy munosabatlarni yaxshilash uchun bir nechta usullar mavjud: kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish, hissiy qo'llab-quvvatlashni ta'minlash va bir-biriga hurmat bilan qarash. Oilada o'zaro ishonch, samimiyat va qo'llab-quvvatlash muhitini yaratish orqali har bir oila a'zosi o'zining psixologik ehtiyojlarini qondirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Oilaviy munosabatlarning barqarorligi turli omillarga bog'liq bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

1. Ijtimoiy omillar – Jamiyatdagi urf-odatlar, an'analar, iqtisodiy va madaniy sharoitlar oilaviy munosabatlarga ta'sir qiladi.
2. Psixologik omillar – Shaxsning xarakteri, temperament, hissiy holati va o'zini anglash darajasi oilaviy hayotga ta'sir ko'rsatadi.
3. Moliyaviy barqarorlik – Oila moddiy jihatdan barqaror bo'lsa, munosabatlar ham mustahkam bo'lishi ehtimoli yuqori bo'ladi.

4. Farzand tarbiyasi – Farzandlarning tarbiyasi va ularning ruhiy holati oilaning umumiy muhitiga ta'sir qiladi.

Oilaviy munosabatlar oila a'zolarining bir-biriga bo'lgan munosabati, hissiy bog'liqlik, o'zaro ishonch va hurmat kabi omillarga asoslanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, oila ichidagi munosabatlar insonning psixologik holati va rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Oila har bir insonning hayotida yagona va muhim ijtimoiy guruh sifatida, uning psixologik va emosional salomatligini shakllantirishda katta ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, oila ichidagi salbiy munosabatlar, jismoniy va ruhiy zo'ravonlik, o'zaro tushunmovchiliklar, va befarqlik bola va kattalarning psixologik holatiga jiddiy zarar etkazishi mumkin. Oila a'zolari o'rtasidagi muntazam stress, kamsitish yoki e'tiborsizlik bolaning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, bu esa ularning o'zini boshqa insonlar bilan sog'lom munosabatda bo'lish qobiliyatini cheklaydi. Ota-ona o'rtasidagi sog'lom munosabatlar bola uchun o'rnak bo'lib, ularni o'zlarining ijtimoiy munosabatlarini, hissiy holatini va hayotiy qarorlarini shakllantirishda qo'llab-quvvatlaydi. Agar ota-ona o'rtasidagi munosabatlar mustahkam bo'lsa, bolalar o'zlarini xavfsiz va sevgida o'ralgan his qilishadi, bu esa ularning psixologik salomatligi va rivojlanishiga yordam beradi. Aksincha, ota-ona o'rtasidagi ziddiyatlar bolalarda noaniqlik va stressni keltirib chiqarishi mumkin. Bolalar, ayniqsa kichik yoshdagi farzandlar, oila a'zolarining o'zaro munosabatlaridagi ijobiy va salbiy o'zgarishlarga juda sezgir bo'lishadi, chunki ular oiladagi muhitga qarab o'zlarining his-tuyg'ularini va xulq-atvorini shakllantiradilar. Xulosa qilib aytganda, oila ichidagi sog'lom munosabatlar insonning psixologik farovonligi va rivojlanishi uchun muhim poydevor hisoblanadi. Oila a'zolari o'rtasida to'g'ri va sog'lom muloqot, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash bolalarning psixologik salomatligini saqlash va rivojlantirish uchun zarur. O'z navbatida, oiladagi salbiy munosabatlar, beparvolik va zo'ravonlik bolalarda psixologik muammolarni yuzaga keltirib, ularning hayotini murakkablashtirishi mumkin. Shu bois, oilaviy munosabatlar har doim muhimdir va oilada sog'lom va ijobiy muhitni yaratish uchun barcha a'zolar mas'uliyatli bo'lishlari kerak

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rasulova,Z.(2007).”Ijtim oliy psixologiya.” Toshkent:”O‘zbekiston”NMI.
2. Xudoyberganova,M.(2010).”Oila va jamiyat: psixologik tahlil.”Toshkent:”Fan”NMI
3. 3.M.Maxsudova.”Muloqot psixologiyasi” Toshkent. “Turon-Iqbol”-2006.(10-11 betlar)
4. Odilboyevich, J. X. (2024). Psychological Description of Teenage Outlaws in Interpersonal Relationships. Journal of Preschool Education and Psychology Research, 1(1), 20-22.